

“Austrumu partnerības” īstā cena

Jānis Urbanovičs / Janvāris, 2014

Viļņas samits ir iegājis vēsturē un mēs vēl ilgi to atcerēsimies. Eiropas Savienībai tas bija kas vairāk nekā acīmredzami piedzīvota neveiksme vienā no ārpolitiskajām programmām sadarbībai ar saviem kaimiņiem. Nonākusi strupceļā, precīzāk sakot - tur iedzīta, ir ideja par vienotu politisko un ekonomisko telpu no Lisabonas līdz Vladivostokai. Bez tās Eiropas nākotne man izskatās būs blāvs noriets.

ES nedrīkst turpināt kļūmīgo "Austrumu partnerības" (AP) līdzšinējo ievirzi – uztvert un īstenot to kā azartisku ģeopolitisku cīņu ar Krieviju par bijušajām PSRS sastāvdaļām. Citādi arvien lielāka kļūst varbūtība, ka Rīgas samits, kas notiks 2015. gada pirmajā pusē, Latvijai prezidējot Eiropas Savienībā, kļūst par vietu, kurā šī programma tiek apbērēta. Turklāt nevis tādēļ, ka Maskava ar solījumiem, draudiem vai sadarbību būs nopirkusi vienas vai otras tagadējās AP dalībnieces lojalitāti, bet šīs valstis pašas būs zaudējušas entuziasmu, atmetušas plānus un cerības, ko tās līdz šim saista ar savu eiointegrāciju. Tās ar vēsu prātu izrēķinās, ka AP līdzšinējās kategoriskās integrācijas prasības būtībā nozīmē atteikties no tradicionālajiem ekonomiskajiem sakariem par labu vēl īsti neizveidotiem.

"Sapnis par piederību Eiropai" ir cilvēku cerība dzīvot daudz kvalitatīvākā politisko un sociālo tiesību telpā un augstākā labklājības līmenī. Tas joprojām ir un būs spēcīgs dzinulis sabiedrībās, kas atrodas aiz ES austrumu robežas. Ne tikai Viļņas samita "paraugskolniekos" vai "savas politiskās varas ķīlniekos". Eiropas vērtībām nopietnas idejiskās alternatīvas pagaidām nav. Ne "ES muguru uzgriezušajā" Armēnijā, ne "diktatoriskajā" Baltkrievijā, ne pat "svešādajā" Azerbaidžānā, nemaz nerunājot par "pretinieci" Krieviju. Tāpēc eiointegrācija joprojām ir cienīgs mērķis, par spīti AP tuvredzībai, dogmatismam un klasifikatoru pārmērībai. Eiointegrācijas tiek izmantota kā aizsegs iekšpolitiskajai cīņai, kas apzināti tiek rīkota ārpus parlamentārās demokrātijas ietvara. Bet diez vai ES būsīm gandarīta, ja par vienu no AP redzamākajiem rezultātiem, nedod Dievs, kļūs Ukrainas

sadalīšanās?

Katras valsts rīcību nosaka tās aktuālās nacionālās intereses – tā ir politiskā ābece. Patlaban ES būtu kritiski jāpārvērtē kategoriskās prasības AP dalībvalstīm par atbilstību koptirgus standartiem.

Par tiesībām "justies eiropeiskāk" Ukrainas ekonomiskā elite un miljoni industrijā nodarbināto nevēlējās maksāt, īsā brīdī zaudējot vairākas nozares, saraut dziļi integrētās saites ar austrumu tirgiem. Ar to bija noteikti un savlaicīgi jāreķinās, nevis Viļņā jātēlo mākslots izbrīns.

Arī Baltijas valstu eiroentuziasms varēja padzist, ja (un Somijai) uzspiestu pārveidot dzelzceļa tīklus atbilstoši citās dalībvalstīs dominējošajam sliežu platumam. Jo tieši dzelzceļi, kas savieno Baltijas jūras ostas ar Krieviju, Kazahstānu, Ķīnu, ir mūsu "vista, kas dēj zelta olas", kļuva par vienu no vērtīgākajiem ieguldījumiem ES kopējā saimnieciskajā attīstībā.

AP var būt lielisks instruments ciešu un savstarpēji izdevīgu kaimiņattiecību veidošanā, taču tai ir jāklūst racionālākai un, protams, jāatbrīvo no "pretkrieviskās" retorikas, no cīņas par to, kam piederēs postpadomju telpa. Tā ir ļāvusi uz AP rēķina nopelnīt politiskas dividendes saujiņai "vanagu", profesionāliem saspīlējuma uzturētājiem – šeit – Baltijas valstīs, arī Polijā, Ukrainā un, protams, Krievijā. Savukārt nacionālās ekonomiskās intereses paliek zaudētājos.

AP ir pēdējais laiks iziet ārā no 2008. gada augusta ēnas, kaut arī Gruzijas un Krievijas militārais konfliktam ir nenoliedzama loma programmas tapšanā. Tā nebūs dzīvotspējīga bez ES un partnervalstu diskusijas ar Krieviju, bez Maskavas iesaistes partnerībā. Krievija pati patlaban, īstenojot nacionālai pašapziņai glaimojošo "Eirāzijas projektu", vienlaikus apzinās savu vēlmi un nepieciešamību būt mūsdienu Eiropas sastāvdaļai. Mums, vērtējot Maskavas ārpolitiku, nevajag pārmērīgi aizrauties ar šausmināšanos par tās priekšplānā izvirzītajiem dekoratīvajiem imperiālistiem, padomju revanšistiem un viņu kareivīgajiem paziņojumiem.

Šo cilvēku loma valsts varā un ietekme uz sabiedrību patiesībā ir niecīga. Savukārt politiķi, uzņēmēji, eksperti, kuri piedāvā valdībai reālus risinājumus reālām Krievijas problēmām un valsts modernizācijai, ir

ieinteresēti sadarbībā ar ES, veidot ar to dziļākas savstarpējās ekonomiskās integrācijas projektus. Diemžēl kļūdainais koncepts par AP kā "kauju par postpadomju telpu" ir radījis mūri, kas norobežojis ES no viņiem un miljoniem citu Krieviju cilvēku, kas apzinās savu valsti kā Eiropas sastāvdaļu.

Veiksmīgākam AP programmas turpinājumam ir nepieciešama mūsu, tās īstenotāju, paškritiskāka, pārdomātāka un pazemīgāka attieksme pret jēdzienu "partnerība". Ne tikai mēs, ES, vērojam un vērtējam – arī pretējā puse vēro mūs un izdara savus, nebūt ne glaimojošus spriedumus. Jebkurai nacionālai pašapziņai ir visai kaitinoši saskarties ar ārējo eksaminētāju, kas uzstāj, ka "Mēs labāk zinām, kas jums ir vajadzīgs".

AP īstenošanā ir nepieciešams ieviest kaut ko no tās kultūras, kas raksturīga cilvēku romantiskām attiecībām mūsdienu sabiedrībā. Pārim, tās uzsākot, ir svarīgi pārliecināties par sākotnējo simpātiju noturību; par to, vai pirmais iespaids par otru nav bijis maldīgs; kādas ir iespējas savstarpēji pielāgoties, ka viena trūkumi nesagādās galvassāpes otram. Bez visa tā nav iespējams plānot ilgāku draudzību, veiksmīgu kopdzīvi, laulību un bērnus. Savukārt, ja jūtas izrādās bijušas virspusējas un gaistošas, visprātīgāk ir prast saglabāt labas attiecības, nevis sevī nepārtraukti uzkurināt ļaunumu vai censties tai atiebties par piedzīvoto atraidījumu. Nevienam, izņemot ārkārtīgi pašpārliecinātām personībām, taču neienāks prātā pēc pirmās tikšanās otram kategoriski paziņot: uz kino turpmāk iesi tikai ar mani – vai neiesi vispār. Lai kam tādām piekristu, šim cilvēkam ir jābūt ar ļoti zemu pašnovērtējumu un vispār jādzīvo bez pašcieņas. Taču diemžēl nākas atzīt, ka kaut kas līdzīgs visai bieži pavīdēja Austrumu partnerībā. Un jo ātrāk mēs no tā atbrīvosimies, jo ilglaicīgāks un veiksmīgāks būs šis projekts.